

STANISŁAW MĘDAŁA

ŚP. KS. PROF. DR HAB. JAN STĘPIEŃ (1910-1995)

Dnia 9 stycznia 1995 r. zmarł w Laskach koło Warszawy jeden z najwybitniejszych biblistów polskich ks. prof. dr hab. Jan Stępień. Urodził się 23 czerwca 1910 r. w Osieku koło Sandomierza. Egzamin maturalny złożył w 1928 r. W tym też roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, które ukończył w 1932 r. Święcenia kapłańskie otrzymał w r. 1933 z rąk ks. bpa Włodzimierza Jasińskiego. W latach 1932-1936 studiował Pismo Święte na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie uzyskując stopień magistra teologii w 1935 r. i stopień doktora teologii w dniu 15 czerwca 1936 r. W latach 1936-1939 specjalizował się w zakresie biblistyki na Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie, gdzie w roku 1938 uzyskał stopień licencjata nauk biblijnych, a w roku 1939 tytuł *In re biblica doctus*. Wśród swoich mistrzów ks. Stępień z wdzięcznością wymieniał takich księży profesorów Wydziału Teologicznego UW, jak: Wilhelm Michalski, Jan Stawarczyk, Józef Bromski, Franciszek Rosłaniec, oraz takich ojców profesorów

z *Biblicum* jak: Augustyn B e a (późniejszy kardynał), Urban H o l - z m e i s t e r, Augustyn M e r k, Alfred P o h l, Alfred V a c c a r i i Giuseppe M e s s i n a (por. *Biuletyn Informacyjny ATK* nr 3, 1981, s. 24-25).

W latach 1939-1942 był wykładowcą Pisma Świętego i równocześnie prefektem alumnów w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu. W czasie okupacji niemieckiej, za pozwoleniem władz kościelnych, brał czynny udział w polskim ruchu oporu od początku 1940 r. do 1945 r. Zagrożony aresztowaniem ze strony okupanta ucieka 16 marca 1942 r. z Sandomierza do Warszawy, gdzie ukrywa się jako kapelan Sióstr Karmelitanek Bosych przy ul. Wolskiej 27. Tu pełnił obowiązki kapelana wojskowego, najpierw Narodowej Organizacji Wojskowej, a następnie Armii Krajowej. Brał także udział w pracy politycznej polskiego podziemia. W czasie Powstania Warszawskiego był kierownikiem Biura Informacji i Propagandy na Mokotowie.

Represjonowany przez ówczesne władze państwowe, od listopada 1945 r. do 5 lipca 1947 r. pod zmienionym nazwiskiem pracował w duszpasterstwie jako proboszcz w Krośnie Odrzańskim (jako ks. dr Stanisław J a n k o w s k i) i w Jezioranach koło Olsztyna (jako ks. Stanisław J a n c z a r). Po pokazowym procesie politycznym w 1947 r. został skazany na karę śmierci zamienioną na długoletnie więzienie. Z więzienia wyszedł w kwietniu 1955 r. Zarządzeniem Rady Państwa z 2 czerwca 1960 r. nastąpiło zatarcie skazania.

Od 1957 r. był wykładowcą teologii biblijnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu i egzegezy Nowego Testamentu w Wyższym Seminarium Duchownym w Drohiczyń nad Bugiem. W latach 1960-1984 pracował na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, mając misję kanoniczną od ks. kard. Stefana W y s z y ń s k i e g o z dnia 24 listopada 1960 r.

W 1960 r. uzyskał na ATK habilitację na podstawie rozprawy pt. *Autentyczność Listów do Tesaloniczan*. Recenzentami rozprawy habilitacyjnej byli: ks. prof. dr hab. Paweł N o w i c k i, ks. prof. dr hab. Czesław J a k u b i e c i ks. prof. dr hab. Aleksy K l a w e k z Krakowa. Kolokwium habilitacyjne odbyło się 24 listopada 1960 r. W latach 1960-1961 prowadzi zlecone funkcje dydaktyczne, w 1961-1963 pracuje jako adiunkt, w 1963-1967 jest na stanowisku etatowego docenta, od 1 stycznia 1964 r. jest kierownikiem Katedry Nowego Testamentu. W dniu 22 kwietnia 1967 r. uchwałą Rady Państwa nadano mu tytuł profesora nadzwyczajnego, a decyzją Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 maja 1967 r. otrzymuje stanowisko profesora nadzwyczajnego w Katedrze Bibliistyki Nowego Testamentu na Wydziale Teologicznym ATK. W dniu

6 czerwca 1974 r. Rada Państwa nadała ks. Stępiowi tytuł profesora zwyczajnego, a Minister Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki powołał go z dniem 1 lipca 1974 r. na stanowisko profesora zwyczajnego. Przez pewien czas był zastępcą przewodniczącego Sekcji Biblistów Polskich oraz członkiem Rady Naukowej Episkopatu Polski.

W związku z osiągnięciem wieku emerytalnego został zwolniony ze stanowiska profesora z dniem 30 września 1981 r. Przez kolejne trzy lata prowadził wykłady zleczone przy Katedrze Biblistyki Nowego Testamentu. Po wycofaniu się z pracy w ATK ks. Stępień nie przerwał wykładów z biblistyki. Od 1985 r. prowadził wykłady dla junioratu Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Laskach i dla Sióstr Karmelitanek Bosych w Warszawie przy ul. Wolskiej.

Przedmiotem jasnych i problemowych wykładów była zasadniczo Ewangelia św. Jana i Listy św. Pawła. Badania naukowe na seminariach magisterskich i doktoranckich, skoncentrowane głównie wokół listów św. Pawła, prowadził na dwóch płaszczyznach ściśle ze sobą połączonych: filologiczno-literackiej i egzegetyczno-teologicznej. Dzięki swej działalności dydaktycznej był wychowawcą kilku pokoleń biblistów polskich; pod jego kierunkiem napisało rozprawy naukowe kilku doktorantów i kilkunastu magistrów teologii. Uczestniczył aktywnie w kongresach teologów polskich, a zwłaszcza w spotkaniach biblistów polskich oraz w sympozjach organizowanych przez KUL i ATK. Wygłosił następujące referaty: *Biblia a życie moralne człowieka* (1958 r.), *Idea centralna prologu Ewangelii św. Jana* (1959 r.), *Kościół a kościoły według doktryny św. Pawła* (1964 r.), *Kościół jako „wspólnota w Chrystusie” według doktryny św. Pawła* (1966 r.), *Pismo Św. w kaznodziejstwie w świetle Konstytucji o Objawieniu Bożym* (1967 r.), *Biblijna idea posoborowa* (1970 r.), *Pawłowy obraz Izraela historycznego* (1971 r.), *Apostolstwo w ujęciu biblijnym* (1973 r.), *„Syneidesis” jako pojęcie kluczowe w antropologii św. Pawła* (1977 r.). Na X Kongresie Biblijnym w Krakowie w 1972 r. ks. Stępień sformułował perspektywy polskiej biblistyki oraz przedstawił propozycje i konkretne plany w tej dziedzinie (zob. *Materiały Kongresu Biblijnego w Krakowie 6-8 czerwca 1972 r.*, Kraków 1974, ss. 260n. oraz cały tekst w dziele *Współczesna biblistyka polska 1945-1970*, Warszawa 1972, ss. 480-488).

Ks. Stępień prowadził także wykłady publiczne i gościnne. Wykłady i konferencje biblijne miały miejsce w Sandomierzu, Lublinie, Warszawie, Gdańsku, Włocławku, Ołtarzewie, Wrocławiu, Częstochowie, Ciechocinku, Kaliszu i w Kuźnicy na Helu. W latach 1961-1965 prowadził dwa razy w miesiącu publiczne wykłady o życiu i nauce św. Pawła w KIK w Warszawie. Tę samą problematykę

poruszał w kościołach Warszawy: w kościele św. Anny w latach 1963-1966 (raz w miesiącu), w kościele św. Benona w latach 1966-1971 (dwa razy w roku dla nauczycieli) oraz w kościele św. Krzyża w latach 1984-1985 (raz w miesiącu dla studentów i inteligencji katolickiej). Brał także udział w wykładach organizowanych przez Wydział Teologiczny ATK w kościele Wszystkich Świętych i w kościele Garnizonowym, gdzie mówił o nowym spojrzeniu na Ewangelie i o kapłaństwie. W dniu 9 maja 1971 r. miał gościnny wykład w rezydencji Fundacji Kórnickiej w Poznaniu nt. *Udział duchowieństwa katolickiego w walce z okupantem*, a w dniu 15 maja 1971 r. w Gorzowskim Seminarium Duchownym nt. *Nowa struktura eklezjologii św. Pawła*. Programowy charakter miał publiczny wykład ks. Stępnia w ATK w 1977 r. nt. *Sumienie sprawdzianem jedności rodziny ludzkiej*.

Z pracą dydaktyczną łączy się ściśle praca naukowa w formie publikacji. W twórczości naukowej odznaczał się samodzielnością myślenia i umiejętnością wiązania dociekań biblistycznych z problemami współczesnego Kościoła. Na dorobek naukowy ks. prof. Jana Stępnia składa się ponad 200 pozycji z dziedziny biblistyki, opublikowanych w kraju i za granicą. Wniósł on duży wkład w powstanie dwutomowej *Podręcznej Encyklopedii Biblijnej* pod red. ks. E. Dąbrowskiego (Poznań 1960), w której umieścił 105 haseł z introdukcji ogólnej do Pisma Świętego (natchnienie, kanon, tekst, sens biblijny, interpretacja Pisma Świętego, Pismo Święte w duszpasterstwie), z introdukcji do Nowego Testamentu (np. Ewangelia, apostoł, logia, przypowieść), literatury apokryficznej i judaistycznej oraz z historii i religii perskiej. Wśród innych publikacji wyróżniają się: *Uzdrowienie ślepych w Jerycho*, Warszawa 1936, 138 (rozprawa doktorska); komentarz w książce ks. E. Dąbrowskiego pt. *Życie Jezusa Chrystusa w opisie ewangelistów*, Poznań 1957 (wyd. 4), stron 522; *Autentyczność Listów do Tesaloniczan*, ColTheol 34 (1963) 91-182 (część rozprawy habilitacyjnej); *Eschatologia św. Pawła*, StudTheolVars 1 (1963) nr 1, 33-171; *Organizacja pierwotnego Kościoła w listach św. Pawła*, StudTheolVars 2 (1964) nr 1, 309-404; *Problem autorstwa Listów Pasterskich*, StudTheolVars 6 (1968) nr 2, 157-199; *Eklezjologia św. Pawła*, Poznań 1972, stron 400; *Syneidesis (sumienie) w antropologii św. Pawła*, w: *Człowiek w wspólnocie Kościoła*, pod red. ks. L. Baltera, Warszawa 1979, ss. 162-201; *Syneidesis (Das Gewissen) in der Anthropologie des Apostels Paulus*, ColTheol 48 (1978) fasc. spec., 61-81; *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp - Przekład z oryginału - Komentarz* (Pismo Święte NT, t. 9), Poznań 1979, stron 518 oraz *Teologia św. Pawła. Człowiek i Kościół w zbawczym planie Boga*, Warszawa 1979, stron 542.

W pracy naukowo-badawczej ks. Stępień koncentrował się na teologii św. Pawła. W celu obiektywnego odtworzenia treści listów św. Pawła posługuje się wypróbowaną przez biblistów metodą egzegetyczno-historyczną. Zwraca także uwagę na bliższy i dalszy kontekst wypowiedzi Pawłowych, zwłaszcza na kontekst logiczny i psychologiczny. Często odwołuje się do *Sitz im Leben*, czyli do środowiska, w którym św. Paweł się urodził, żył i pełnił swą misję apostołską. W nauce św. Pawła eksponuje antropologię, eklezjologię i eschatologię. W antropologii dużo miejsca poświęcił badaniom pojęcia sumienia w myśli Pawłowej. W eklezjologii na pierwszym miejscu ukazuje obraz historycznego Izraela, aby na tym tle uwydatnić Pawłowe ujęcie Kościoła jako nowego Ludu Bożego i Ciała Chrystusa. Jako podstawową cechę Kościoła w doktrynie św. Pawła ukazuje jego świętość i służebną hierarchiczność. Pełniejsza ocena dorobku naukowego ks. Stępnia ukazuje się w osobnym artykule w *Studiach Sandomierskich* i w *SThV*.

Poza pracą naukowo-dydaktyczną prowadził ks. prof. Stępień szeroko zakrojoną działalność organizacyjną. Od 1 lipca 1966 r. do 31 sierpnia 1972 r. pełnił funkcję prorektora ATK, a od 1 września 1972 r. do 31 sierpnia 1981 r., przez trzy kolejne kadencje, funkcję rektora tejże uczelni. ATK zawdzięcza mu nawiązanie wielu kontaktów międzynarodowych i krajowych. Ks. A. L e w e k charakteryzuje działalność organizacyjną ks. Stępnia w następujących słowach: *Jako rektor Akademii Teologii Katolickiej znany jest powszechnie z niezwyklej energii w zabieganiu o dobro tej uczelni, z poczucia ogromnej odpowiedzialności za nią, z wielkiej troskliwości o jej należyte funkcjonowanie i rozwój, z pełnego poświęcenia i oddania dla niej. Wytrwale i zawsze z optymizmem dąży do rozwiązywania napotykanych trudności i różnych problemów życiowych uczelni. Chętnie daje publiczny wyraz swej radości z osiągnięć Akademii, podkreślając przy tym wspólne zasługi pracowników naukowych i administracyjnych. Bardzo dba o kolegalność w zarządzaniu Akademią. Studentom zaś często uświadamia ich współodpowiedzialność za losy ATK jako uczelni państwowej i katolickiej (Biuletyn Informacyjny ATK nr 3, 1981, s. 4).*

W czasie kadencji ks. Stępnia jako rektora ATK należy odnotować zwłaszcza następujące wydarzenia związane z jego osobą. W 1973 r. ATK zostaje przyjęta w poczet pełnoprawnych członków Międzynarodowej Federacji Uniwersytetów Katolickich (FIUC) oraz w tym samym roku, za aprobatą Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, następuje otwarcie punktów konsultacyjnych Studiów Zaocznych ATK w Gorzowie Wlkp., Katowicach i w Płocku, a w 1974 r. także w Szczecinie. W dniach 18-19 stycznia 1974 r. brał udział w spotkaniu rektorów katolickich uniwersytetów

Europy w Louvain, w dniach 20-25 stycznia 1974 r. złożył wizytę w Instytucie Katolickim w Paryżu, a w dniu 18 lutego 1974 r. zorganizował konferencję prasową w ATK na temat tych spotkań. W dniu 12 września 1974 r. zostaje wydany dekret Prymasa Polski o kanonizacji stopni akademickich ATK. W tym samym roku mają miejsce uroczyste obchody 20-lecia ATK oraz inicjatywa utworzenia w ATK studium informatyki. W dniach 1-3 grudnia 1975 r. zostają zorganizowane w ATK Studyjne Dni Odnowy Soborowej dla uczczenia 10 rocznicy zakończenia Soboru Watykańskiego II. W 1975 r. przypada czterdziestolecie pracy naukowej ks. S t ę p n i a, uczczone dziełem zbiorowym pt. *Warszawskie Studia Biblijne*, pod red. ks. J. F r a n k o w s k i e g o i ks. B. W i d ł y (Warszawa 1976, stron 432). W 1975 r. powstaje w ATK Zakład Teologii Praktycznej (Studia nad Rodziną) przekształcony w 1980 r. w Instytut Studiów nad Rodziną. W dniu 25 października 1975 r. uczestniczy w konferencji Episkopatu Polski i ośrodków teologicznych w Polsce zorganizowanej w Krakowie przez ks. kard. Karola W o j t y ł ę. W maju 1976 r. przemawiał na konferencji Rektorów Katolickich Uniwersytetów Europejskich w Lublinie nt. *Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie i jej rola w wyższym nauczaniu teologicznym w Polsce oraz w realizacji misji pastoralnej Kościoła*. W dniu 23 maja 1976 r. następuje spotkanie części uczestników lubelskiej konferencji rektorów uniwersytetów Europy z Senatem i pracownikami akademickimi w ATK. W listopadzie 1976 r. bierze udział w II Międzynarodowym Kongresie Reprezentantów Uniwersytetów i Wydziałów Kościelnych w Rzymie. W 1977 r. udział przedstawicieli ATK w uroczystościach 500-lecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Moguncji, w imieniu delegacji polskiej w dniu 21 maja ks. S t ę p i e ń wygłasza przemówienie. W dniu 22 października 1978 r. wyjazd do Rzymu delegacji ATK, aby brać udział w inauguracji pontyfikatu J a n a P a w ł a II. Rektor daje obszerny wywiad w telewizji włoskiej. W 1979 r. uroczyste obchody 25-lecia ATK oraz związana z tą uroczystością konferencja prasowa prowadzona przez rektora w dniu 14 marca 1979 r. W dniu 2 kwietnia 1979 r. uroczysta sesja naukowa ku czci Ojca Świętego J a n a P a w ł a II w związku z pielgrzymką do Polski. W dniach 11-15 marca 1980 r. pobyt Rektora ATK w Rzymie: dwukrotne spotkanie z Ojcem Świętym J a n e m P a w ł e m II oraz wizyta w Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza, Papieskim Instytucie Biblijnym i w Instytucie Patrystycznym „Augustianum”. W 1980 r. zbiegły się trzy jubileusze ks. S t ę p n i a: 70 rocznica urodzin, 45-lecie pracy naukowej oraz 20-lecie działalności w ATK. Jubileusze te uczczono akademią w dniu 23 czerwca oraz sympozjum naukowym w dniu 27 czerwca w gmachu

ATK (materiały z sympozjum zostały opublikowane w SThV 20, 1982 nr 2). Swoją wymowę ma także wystąpienie ks. Stępnia na plenum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce w dniu 10 listopada 1980 r. oraz Msza św. z homilią ks. Stępnia z okazji Miesiąca Pamięci Narodowej w dniu 29 kwietnia 1981 r. w ATK.

Ks. Stępień odznaczał się talentem kaznodziejskim i oratorskim. Jako prorektor i rektor ATK przemawiał na otwarciu dorocznych ogólnopolskich Kursów Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznych, na sympozjach oraz na dorocznych akademiach inauguracyjnych w ATK. Przemysłane i wyważone wypowiedzi na otwarcie kolejnych lat akademickich zawierały panoramiczną ocenę sytuacji w Kościele i kraju oraz zarys programu pracy pracowników nauki i studentów na dany rok akademicki.

Znaczące dla pozycji ATK w kraju były dwie wypowiedzi na II Kongresie Nauki Polskiej w Warszawie w lipcu 1973 r. Jedną wypowiedź w formie pisemnej w Sekcji Nauk Historycznych, Nauk o Literaturze, Języka i Sztuki dotyczyła zagadnień związanych z badaniami nad historią Kościoła, rozwojem bibliistyki, pracami w zakresie filologii orientalnej i w zakresie historii sztuki prowadzonymi na ATK. Druga wypowiedź w zespole problemowym nazwanym *Nauka a rozwój społeczny kraju* zasygnalizowała możliwości w podjęciu współpracy z innymi ośrodkami naukowymi w zakresie filozofii przyrody łącznie z człowiekiem, pedagogiki oraz informatyki.

Ks. Stępień został odznaczony Krzyżem Komandorskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (15 lipca 1969 r.) oraz Krzyżem Walecznych (16 lipca 1970 r.). Za udział w tajnym nauczaniu podczas II wojny światowej otrzymał Medal Edukacji Narodowej. Za osiągnięcia w dziedzinie nauki i kierowanie uczelnią otrzymał ośmiokrotnie nagrodę indywidualną Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

O działalności ks. Stępnia w ruchu oporu pisali m.in.: Józef Rokicki, Adam Borkiewicz, Jerzy J. Terej, Jan Dobraczyński, Wiesław M. Bartelski, Ryszard Nararkiewicz, Jerzy Ziółkowski i ks. Franciszek Stópnia k. Jego działalność naukowo-dydaktyczną przedstawili m.in. ks. J. Frankowski (*Biuletyn Informacyjny ATK* nr 4, 1977, ss. 3-11), ks. J. W. Rosłon, (*XX lat Akademii Teologii Katolickiej. Księga Pamiątkowa*, Warszawa 1976, ss. 68-72), ks. A. Lewek, (*Biuletyn Informacyjny ATK* nr 3, 1981, ss. 3-6), ks. S. Grzybek, (*Biuletyn Informacyjny ATK* nr 3, 1981, 12-15) i ks. J. Łach (*StudTheolVars* 26, 1988, r. 1, 12-14). Informacje o działalności organizacyjnej ks.

Stępnia były systematycznie podawane w *Biuletynie Informacyjnym ATK* w latach 1970-1981. W *Kronice Diecezji Sandomierskiej* (1994, nr 10-11, s. 408-419) ukazał się wywiad z ks. Stępnie m z dnia 5 października 1994 r. przeprowadzony przez ks. prof. dr hab. Józefa Krasieńskiego.

W ostatnich latach ks. Stępień poświęcił wiele czasu na pisanie wspomnień: *Droga krzyżowa w słońcu* (praca oddana w 1994 r. do druku w ATK, stron 131), *Służyć prawdzie i miłości*, Łaski 1993, stron 497 (wspomnienia z lat 1955-1981, dotyczące głównie działalności w ATK) i *Wspomnienia z lat 1910-1939*, Łaski 1994, stron 132.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się w kościele parafialnym Matki Bożej Królowej Meksyku w dniu 12 stycznia 1995 r. Mszy św. koncelebrowanej przez dziewięciu biskupów, Rektora ATK i kilkadziesiątu księży przewodniczył ks. abp Edmund Piszcz, metropolita warmiński. Kazanie wygłosił uczeń śp. ks. prof. Jana Stępnia ks. bp Edward Samseł, biskup pomocniczy diecezji ełckiej. W imieniu ATK pożegnał Zmarłego ks. prof. dr hab. Jan Łach, rektor ATK, który przypomniał drogę życiową i naukową Zmarłego oraz uwydatnił Jego zasługi dla ATK. Ciało Zmarłego pochowano na cmentarzu Zakładu dla Ociemniałych w Łaskach k. Warszawy.

Stanisław Mędała